

שוש קרח *Glycyrrhiza glabra* פורח בבתי גידול לחים (ספטמבר 2018)

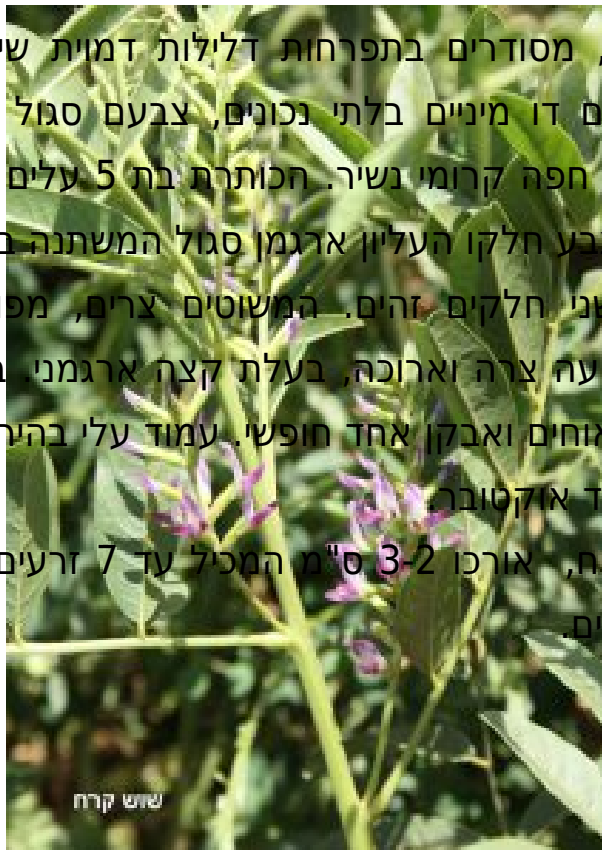
כתבה: ערגה אלוני

שוש קרח *Glycyrrhiza glabra* (קטניות) הוא שיח מסועף הגדל במקומות לחים סמוך למקווי מים. גובהו כ-1 מ'. הענפים מעוצים, בעלי עלים רבים. מערכת השורשים מסועפת בקרקע ומשמשת לריבוי הצמח באמצעות ניצני שורש. העלים מסורגים על הגבעול, אורכם 7-15 ס"מ. מנוצים פעם אחת. בעלי 5-7 זוגות עלעלים, העלעל האחרון בודד נישא בקצה ציר העלה. העלעלים פשוטים, מעוגלים שפתם תמימה נישאים על פטוטרת קצרה. שטח פני העלה התחתונים מכוסים שערות כוכביות בהירות וכך גם ציר העלה, הגבעול הירוק, וגביע הפרח.

שוש קרח. צילמה: ערגה אלוני ©
שיח סבוך וחסר קוצים, עלים ותפרחות

הפרחים פרפרניים, אורך הפרח 1.5 ס"מ, מסודרים בתפרחות דלילות דמוית שיבולת, קצרות מהעלה שהן יושבות בחיקו. הפרחים דו מיניים בלתי נכונים, צבעם סגול כחול. הגביע כמעט דו שפתיני בן 5 אונות, בבסיסו חפה קרומי נשיר. הכותרת בת 5 עלים שונים בצורתם: המפרש צר וארוך. מסתיים בחוד. צבע חלקו העליון ארגמן סגול המשתנה בבסיסו ללבן. חריץ עמוק מחלק את המפרש לשני חלקים זהים. המשוטים צרים, מפושקים מקבילים, צבעם סגול ארגמן עז. הסירה צנועה צרה וארוכה, בעלת קצה ארגמני. בתוכה מוסתרים 10 אבקנים, 9 מהם בעלי זירים מאוחדים ואבקן אחד חופשי. עמוד עלי בהיר ארוך מהאבקנים, השחלה עילית. הפריחה ממאי עד אוקטובר. הפרח מואבק ע"י חרקים. הפרי תרמיל שטוח, אורכו 2-3 ס"מ המכיל עד 7 זרעים. הוא נפתח לאחר שהתייבש. הזרעים שטוחים עגולים.

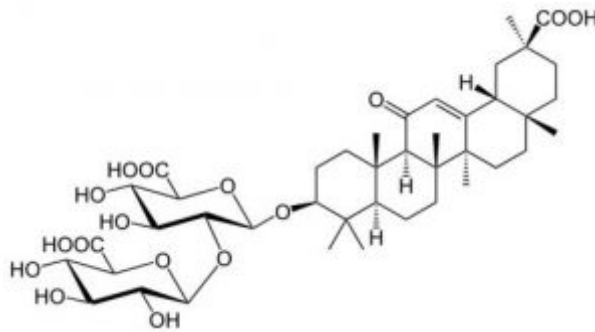

שוש קרח - תפוחית ופרחים. מימין ומשמאל - צילמה: ערגה אלוני © במרכז - צילם: סיקו ©, באדיבות אתר צמח השדה

שוש קרח הוא צמח מוגן הגדל במקומות לחים בשולי ביצות, מעיינות או גדות נחלים. מצוי בעמק עכו ובחוף כרמל, בשרון בפלשת, בגליל, בעמק יזרעאל, בבקעת כנרת ובעמק בית שאן, בשפלה בשפלת החוף. בבקעת הירדן וים המלח, ובגולן. תפוצתו העולמית נרחבת. הוא גדל בצפון אפריקה ובמחוז הכף בדרום אפריקה, בארצות אירופה, אסיה, צפון מזרח הודו, ומזרח אוסטרליה. הוא ידוע כצמח מרפא חשוב המוכר ככזה עוד מימי קדם והוא מבוקש ביותר ברפואה המסורתיות וברפואה המודרנית. היה בשימוש כצמח מרפא במצרים, בסין, ביוון, ברומא בהודו והוא מוזכר גם במשנה. שם הצמח ניתן לו על ידי פדניוס דיסקורידס רופא יווני, פרמקולוג ובוטנאי שחי במאה הראשונה לספירה שתאר את הצמח. שמו הוא צרוף המילים היווניות glykys-מתוק ו-rhiza-שורש.

עיקר החומר הפעיל בשוש מצוי בשורש והוא גליציריזין (glycyrrhizin). זהו חומר מתוק ביותר. זהו ספונין טריטרפני המורכב ממלח אשלגן-סידן-מגנזיום וחומצת גליציריזין. ספונינים הן תרכובות היוצרות במים קצף דמוי סבון. נמצא שגליציריזין המצוי בשוש הוא בעל מבנה סטרואידי. בדומה לתרופות סטרואידיות אחרות לדוגמה קורטיזון, חומרים אלה מסייעים לריפוי דלקות ומשמשים כמשככי כאבים שיגרוניים. כמו כן, הם שומרים על איזון אופטימלי בין יוני הנתרן ואשלגן בדם ומעודדים הפרשת הורמונים מיותרת הכליה. במינון מתאים הגליציריזין יעיל לטיפול במחלות בדרכי הנשימה ומחלות נוספות. ברפואה המסורתית, מיצוי החומר נעשה ע"י השריית השורש במים למשך יממה ושתיית התרכיז. ריכוז גבוה של החומר, עלול לגרום לתופעות לוואי כמו עליה בלחץ הדם. כמו כן עלול להיווצר מצב בו מתרחשת ירידה ברמת האשלגן וצבירה של נתרן. כתוצאה מכך נוצרות בצקות. התופעות נעלמות עם הפסקת השימוש בחומר.

מולקולת הגליבנציל

חומרים נוספים המצויים בצמח הם: ספונינים אחרים המצויים בכמויות קטנות. לדוגמה: איזופלבנואידים- נוגדי חמצון המשפיעים על הגוף בדומה להורמון האסטרוגן, ומגינים על הכבד ע"י הורדת רמת האנזימים הפעילים בו. עי"כ משפרים את מצב הרקמות בחולי הפטיטיס. קבוצה נוספת הם סטרולים - תת קבוצה של סטרואידים, קומרינים שהן תרכובות שכיחות בצמחים ומשמשות בתעשיית התרופות. כמו כן עמילן, וסוכר.

ברפואה העממית החומר מקובל כנגד כיב קיבה, תחלואים בדרכי הנשימה, אבנים בכליות, מחלות עור, מחלות בכבד, ובטיפול במערכת ההפרשה. ברפואה הסינית גם כיום הוא צמח מרפא חשוב לריפוי כיבים בקיבה ובתריסרון, והוא מוסף לתערובת רבות של צמחי מרפא כדי להפיג את טעמם המר. הרפואה המודרנית מייחסת לצמח עוצמת פעילות מתונה. הוא מומלץ בעיקר להכנת תרופות המשפיעות על מערכת הנשימה כחומר מסייע, מרכז שיעול. ולטיפול בכיב קיבה.

חומרים המופקים מהצמח הם בעלי ערך רב גם בתעשיית המזון. חומרי המתקה רבים מקורם בצמח השוש לחומר ניתן תו תקן כבטוח לשימוש במזונות בארצות רבות באירופה ארה"ב וישראל. מכינים מהשוש ממתיקים למשקאות שונים המופקים מהשוש כמו ליקוריץ שחור ותה ליקוריץ. תעשיית הסוכריות השונות מתבססת עליו, הוא מוסף למיני מאפה, פודינג ג'לטין ועוד. השימוש הרחב בשוש הוא בשימוש בתעשיית הסיגריות, כמשפר את טעם הטבק. שאריות חומר הנותרות לאחר מיצוי, משמשות כמייצבות קצף המשמש לכיבוי אש. בארצות אחדות באגן הים התיכון נהוג להכין משקה מתוק הקרוי "סוס" המיוצר ממיצוי השוש.

לאור הביקוש הרב לשורשי צמח השוש הצמח הפך להיות גידול חקלאי בארצות רבות כמו: הודו, אירן. איטליה, אפגניסטן, סין, פקיסטן וטורקיה. מרבים אותו מייחורים הנשתלים בקרקעות מנוקזות בשמש מלאה. הייחורים מושקים והצמחים מדושנים. היבול השורשים נאסף כעבור שנתיים שלוש.

פארן מ 2002 ספר רפואת הצמחים. הוצאת יריד הספרים, עמ' 214-218.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

פלביץ ד ויניב ז 1991 צמחי המרפא של ארץ-ישראל. א.ב. הוצאת תמוז-מודן.

פרגמן-ספיר א 2006 צמחים מוגנים בישראל. רשות הטבע והגנים.

קריספיל נ 1985 צמחי מרפא, מדריך שדה לצמחי המרפא של א"י. הוצאת דפוס המקור.

Bart P Mensinga T Sips A Seinen W et al. 2001 The Pharmacokinetics of glycyrrhizic acid evaluated by physiologically based pharmacokinetic modeling", Drug Metabolism Reviews 33(2): 125-147.

Gamer-Wizard M Oliff HS Webb D et al 2005 Glycyrrhiza glabra. Alt. Med. Rev, 10: 230-237.

Pompei R Flore O Marccialis MA et al.1979 Glycyrrhizic acid inhibits virus growth and inactivates virus particles. Nature, vol.281pp 689-690.

Stormer FC Reistad R and Alexander J 1993 Glycyrrhizic acid in liquorice - evaluation of health hazard. Food Chem. Toxicol. vol. 31: 303-312.

Van Uum SH 2005 Liquorice and hypertension. The Netherlands Journal of Medicine; 63(4)pp 119-120.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2018 שוש קרח *Glycyrrhiza glabra* פורח בבתי גידול לחים (ספטמבר

2018), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 5.

<https://www.kalanit.org.il/glycyrrhiza-glabra-9-18>